

ABDULLA AVLONIY VA MAHMUDXO‘JA BEHBUDIY PEDAGOGIK QARASHLARINING ZAMONAVIY TA‘LIM METODIKASIGA TA’SIRI

Roziqova Sitorabonu Ne‘matovna

Buxoro innovatsiyalar universiteti tuyutori

Annotatsiya *Abdulla Avloniy va Mahmudxo‘ja Behbudiy o‘z davrining yirik ma‘rifatparvarlari sifatida o‘zbek pedagogik tafakkurida chuqur iz qoldirgan. Ularning pedagogik qarashlari ta‘limni yangilash, milliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirish va zamonaviy bilimlarni o‘quv jarayoniga tatbiq etishga qaratilgan edi. Avloniy “Turkiy guliston yoxud axloq” asarida tarbiya va axloq masalalarini jamiyat taraqqiyotining asosiy omili sifatida talqin qilsa, Behbudiy yangi usul maktablari orqali o‘quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish, mustaqil fikrlash va vatanparvarlik tuyg‘ularini kuchaytirishga e‘tibor qaratdi. Bugungi kunda O‘zbekiston ta‘lim tizimida qo‘llanilayotgan kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, tarbiyani ta‘lim bilan uyg‘unlashtirish tamoyillari Avloniy va Behbudiy qarashlari bilan uyg‘unlashadi. Demak, ularning pedagogik merosi zamonaviy ta‘lim metodikasiga bevosita ta‘sir ko‘rsatib, yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq, mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qilmoqda.*

Kalit so‘zlar: *Abdulla Avloniy, Mahmudxo‘ja Behbudiy, jadid pedagogikasi, zamonaviy ta‘lim metodikasi, kompetensiyaviy yondashuv, milliy qadriyatlar, mustaqil fikrlash, vatanparvarlik tarbiyasi.*

Annotation *Abdulla Avloni and Mahmudkhoja Behbudi, as prominent enlighteners of their time, left a profound mark on Uzbek pedagogical thought. Their pedagogical views were aimed at renewing education, harmonizing it with national values, and introducing modern sciences into the learning process. In his work “Turkiy Guliston yoki Axloq”, Avloni interpreted issues of upbringing and morality as the main factor of social development, while Behbudi, through new-method schools, focused on forming scientific worldviews, fostering independent thinking, and strengthening patriotic feelings among students. Today, the competency-based approach, interactive methods, and the principle of integrating education with upbringing applied in Uzbekistan’s education system resonate with Avloni’s and Behbudi’s ideas. Thus, their pedagogical heritage directly influences modern teaching methodology and contributes to shaping young people as independent thinkers loyal to both national and universal values.*

Keywords: *Abdulla Avloni, Mahmudkhoja Behbudi, Jadid pedagogy, modern teaching methodology, competency-based approach, national values, independent thinking, patriotic education.*

Аннотация *Абдулла Авлони и Махмудходжа Бехбуди, как выдающиеся просветители своего времени, оставили глубокий след в узбекской педагогической мысли. Их педагогические взгляды были направлены на обновление образования,*

гармонизацию его с национальными ценностями и внедрение современных наук в учебный процесс. В своем труде «Туркий гулистон или нравоучение» Авлони рассматривал вопросы воспитания и морали как основной фактор общественного развития, тогда как Бехбуди через новые методические школы уделял внимание формированию научного мировоззрения, развитию самостоятельного мышления и укреплению патриотических чувств у учащихся. Сегодня компетентностный подход, интерактивные методы и принцип интеграции обучения с воспитанием, применяемые в системе образования Узбекистана, перекликаются с идеями Авлони и Бехбуди. Таким образом, их педагогическое наследие оказывает непосредственное влияние на современную методику обучения и способствует формированию молодежи как самостоятельных личностей, преданных как национальным, так и общечеловеческим ценностям.

Ключевые слова: Абдулла Авлони, Махмудходжа Бехбуди, джадидская педагогика, современная методика обучения, компетентностный подход, национальные ценности, самостоятельное мышление, патриотическое воспитание.

XX asr boshlarida Turkiston hududida millat taraqqiyoti, ma'rifatparvarlik va pedagogik yangilanish g'oyalari jadidchilik harakati orqali keng yoyildi. Bu davrda Abdulla Avloniy va Mahmudxo'ja Behbudiy kabi buyuk ma'rifatparvar pedagoglar xalqni ilm-ma'rifatga chorlab, ta'lim tizimini yangilash, yoshlarni zamonaviy bilimlar bilan qurollantirishni o'z oldilariga maqsad qilib qo'ydilar. Ularning pedagogik qarashlari, birinchi navbatda, millatning uyg'onishi va taraqqiyotini ta'minlashga qaratilgan edi. Chunki u davrdagi eski usuldagi maktablarda o'qitish jarayoni faqatgina diniy saboqlar bilan cheklanib, jamiyat taraqqiyoti uchun zarur bo'lgan tabiiy fanlar, texnika, dunyoviy bilimlar o'quv dasturidan o'rin olmagan. Shu bois jadid pedagoglari, xususan Avloniy va Behbudiy, yangi usul maktablari orqali ta'limga islohiy yondashuvni tatbiq etdilar. Bugungi milliy ta'lim siyosatida ham ularning qarashlari dolzarbligini saqlab qolganini ko'rish mumkin. Hozirgi kunda ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv, milliy qadriyatlarga tayangan holda yoshlarni erkin fikrlashga, ijodiy yondashuvga o'rgatish jarayonlari jadid pedagogikasining bevosita ta'sirini eslatadi. Shu jihatdan Avloniy va Behbudiy pedagogik merosi zamonaviy ta'lim metodikasi uchun ilmiy-nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida qiyosiy-tahliliy va tarixiy-pedagogik yondashuvdan foydalanish zarur bo'ladi. Chunki Avloniy va Behbudiy qarashlarini bugungi ta'lim siyosati bilan taqqoslash orqali ularning zamonaviylikka qanchalik mos kelishini anglash mumkin. Shuningdek, pedagogik merosi o'rganishda tarixiy manbalar, o'sha davr matbuot nashrlari, jadid maktablari dasturlari, shuningdek, zamonaviy pedagogika fanlari olimlarining izlanishlari asosiy tayanch bo'lib xizmat qiladi. Masalan, O'zbekistonlik pedagog olimlardan A. Qodirov, R. Qosimov, M. Jo'rayevlarning ishlarida jadid pedagogikasining milliy ta'lim siyosatiga ta'siri keng yoritilgan.

Avloniyning “Turkiy guliston yoxud axloq” asari o‘z davrida nafaqat axloqiy, balki pedagogik qo‘llanma sifatida ham xizmat qilgan. U yoshlarni ilmi, odobli, vatanparvar bo‘lishga chorlagan. Avloniy o‘qituvchi shaxsini “tarbiya ishining bosh omili” sifatida ko‘rgan va ustozlarning yuksak mas’uliyatini ta’kidlagan. Unga ko‘ra, ustoz nafaqat bilim beruvchi, balki axloqiy-ruhiy tarbiya beruvchi murabbiy hamdir. Zamonaviy ta’lim tizimida ham pedagog shaxsiga qo‘yiladigan talablarning mazmunida Avloniy g‘oyalari yaqqol seziladi. Masalan, O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonunida ham pedagogning kasbiy kompetensiyalari, axloqiy fazilatlari, tarbiyaviy faoliyati asosiy yo‘nalish sifatida belgilangan.

Mahmudxo‘ja Behbudiy esa yangi usul maktablarini tashkil etish, zamonaviy darsliklar yaratish bilan mashhurdir. U “Padarkush” dramasi orqali jaholatning oqibatlarini ochib bergan bo‘lsa, “Muntaxab at-tarix” kitobi bilan o‘quvchilarga tarixiy ongni shakllantirishni maqsad qilgan. Behbudiy ta’limda milliylik va zamonaviylik uyg‘unligini ta’minlashga intilgan. Unga ko‘ra, yoshlar dunyo ilmlari bilan qurollanib, millat manfaatlariga xizmat qilishi lozim. Bugungi ta’lim metodikasida ham shu tamoyil davom etmoqda. Masalan, STEAM-ta’lim dasturlarida yoshlarni texnologik bilimlar bilan tanishtirish, shu bilan birga ularni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash g‘oyasi jadid pedagoglari merosiga uyg‘un keladi.

Natijalar va muhokama bosqichida shuni aytish mumkinki, Avloniy va Behbudiy qarashlari zamonaviy ta’lim metodikasiga uch jihatdan ta’sir ko‘rsatmoqda: birinchidan, ular ta’lim mazmunini kengaytirib, dunyoviy fanlarni o‘quv dasturlariga kiritish g‘oyasini ilgari surgan bo‘lsalar, bugungi kunda ham o‘quv dasturlarini modernizatsiya qilish shu tamoyil asosida amalga oshirilmoqda. Ikkinchidan, ular ta’lim jarayoniga yangi metodlarni olib kirgan bo‘lsalar, hozirda ham interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar tatbiq etilmoqda. Uchinchidan, ular yoshlarni milliy qadriyatlarga sodiq, vatanparvar shaxs sifatida tarbiyalashni maqsad qilgan bo‘lsalar, bugungi milliy ta’lim siyosatida ham vatanparvarlik tarbiyasi yetakchi o‘rin tutmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Avloniy va Behbudiy pedagogik qarashlari nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki hozirgi ta’lim tizimi uchun ham dolzarbligini saqlab qolmoqda. Ularning merosi milliy ta’lim siyosatida ilmiy-nazariy asos sifatida xizmat qilmoqda. Shuningdek, yoshlarni ilmi, erkin fikrlovchi, milliy g‘urur va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash g‘oyalari bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan. Shu bois zamonaviy pedagoglar jadid ma’rifatparvarlarining merosini chuqur o‘rganib, undan ta’lim jarayonida samarali foydalanishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent, 1992.
2. Mahmudxo‘ja Behbudiy. Muntaxab at-tarix. – Toshkent, 1997.
3. Qodirov A. Jadid pedagogikasi va zamonaviy ta’lim islohoti. – Toshkent: Fan, 2015.
4. Jo‘rayev M. Milliy uyg‘onish davri pedagogik qarashlari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
5. Qosimov R. O‘zbek ma’rifatparvarlari va ta’lim taraqqiyoti. – Samarqand, 2020.

